

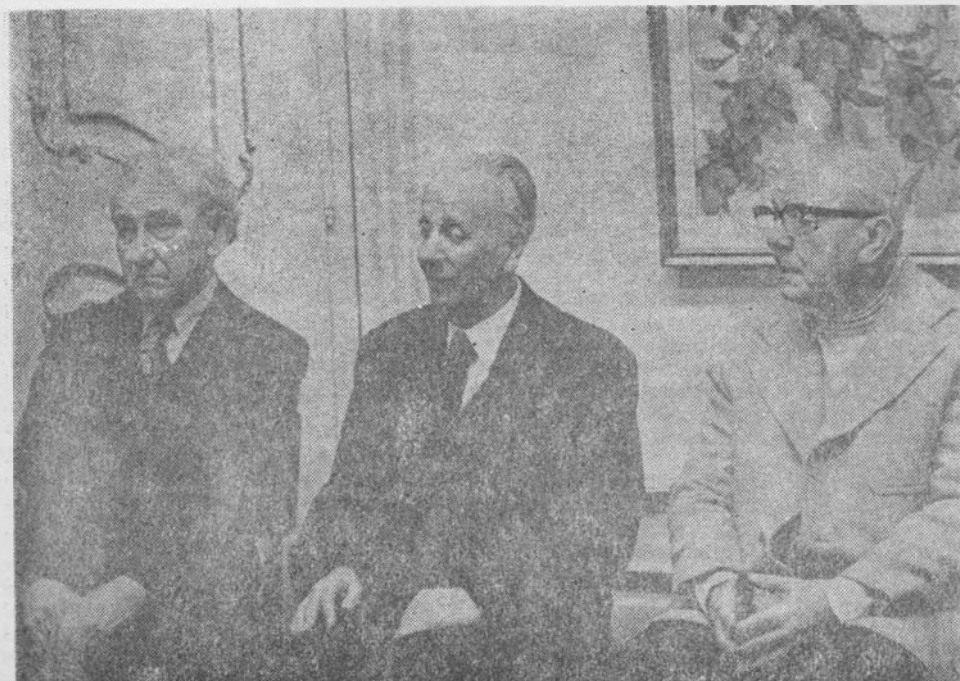
A költőről

József Attila nemcsak proletárköltő. József Attila magyar költő. Maradjunk ebben. Egyébként nagyon is értem én: vérlázítóan tudjuk kicsinyíteni egymást. Marosi Péter például az *Utunk* 1979. évi 48. számában egyszerűen legyárimunkászott; he, he, ravaszkodott, azért se nevezem írónak. Cikke rólam szóló részében különösen annak örül, hogy „Pusztai János [...] régóta üzemben dolgozik már, távol az irodalmi boszorkánykonyháktól”. Ugye, milyen felemelő! És ezt én akartam! Én akartam, annak ellenére, hogy ha nem is hetente, de legalább havonta lapszerkesztési, lapalapítási (üsssem meg a számat) ajánlatokkal bombáztak párnázott ajtajú dolgozószobámban az irodalmi „boszorkánykonyhák” főszakácsai, miközben barna bőrkabátos, széles vállú, széles karimájú kalapot viselő diplomata-táskás fiatalemberek Budapestre, Bécsbe, Párizsba, Londonba, New Yorkba, Havannába, Kuala Lumpurba, Mátészalkára szóló útlevelekkel várakoztak rám illedelmesen, türelmesen az előszobában. Mint József Attilára a vonatok. Többször leírtam, még többször elmondtam: azért vagyok munkás, hogy zavartalanul eltarthassam a családom. De nem vagyok MUNKÁSÍRÓ. Magyar író vagyok. Eszembe jut: valamikor, íróvá készülődésem idején, fiatalságom fanyar-édes napjaiban levelet kaptam Földes Lászlótól, az *Utunk* főszerkesztőjétől; verseimre választ, figyelem meg, írta, József Attila következő sorait: „A város peremén, ahol élek, / beomló alkonyokon / mint pici denevérek, puha / szárnyakon száll a korom, / s lerakódik, mint a *guanó* / keményen, vastagon.” Álltam nagyréti házunk földes konyhájában, forgattam a fejleces, gépelt levelet, és éreztem, mint tudatosul benem: így, ilyen pontosan kell nekem is fogalmaznom. Azután szerettem volna tudni, ki ez a költő? Forgolódtam, néztem jobbra, néztem balra, kérdezősködni akartam, teljesen reménytelenül, hiszen a környezetemben csak félanalfabtáék sűrűgöldötek, kimentem az udvarra, a négyszögű, kerékhasgatta, tehéntrágyás, forgács-szemetes, napraforgókórával körülkerített térségre, őgyelegtem, verssorokat, pontos, szigorú kifejezéseket kerestem, akár réges-régen, három és fél éves (engedtessék ez meg nekem) koromban, a költő, a harminckét éves ember halálakor, kimentem, kiszaladtam, kirontottam a hóba, a telkünk előtt húzódo árok jegére, csúszkáltam, csizmám meglazult, zörgő patkójával kásás nyomokat hagytam magam után, nem messze, a tanyák körül, a szántóföldeken idegen, számomra érthetetlen nyelvű katonák gyakorlatoztak, gépfegyverfészeket ástak, pihenőkor szuronyos fegyverüket gúlába rakták, rágyújtottak, engem néztek, valamiket kiáltottak is, de egyetlen szavukat sem értettem, a költő vajon tudott erről? Tudnia kellett, bár soha nem említette, őt elsősorban a szegénység foglalkoztatta, a szegények szószólója volt, a szatmári *Dolgozó Nép* című kisformátumú hetilap szerkesztőségének erkélyén, a Sugárút fölött, éppen erről beszéltem Chila Gábor barátomnak, a lelkes, buzgó, magát minden körülmények között feltaláló riportnernek, ő azonban, mert mindig tájékozottabb, úgy tűnt: tanultabb volt, rám szólt: — Ne túlozz! Ezt is ő írta: „Óh, hát miféle anyag vagyok én, / hogy pillantásod metsz és alakít? / Miféle lélek és miféle fény / s ámulatra méltó tünemény, / hogy bejárhatom a semmisség kódén / termékeny tested lankás tájait? / S mint megnyílt értelembe az ige / alászállhatok rejtelmeibe!”... Ezek a sorok megbizsergettek, valami új, fényes világot villantottak fel előttem, valahonnan, talán éppen újságíró társamtól megszereztem egy 1945-ös kiadású József-kötetet, rengeteget olvastam, próbáltam megérteni a verseket, a költői képek lenyűgöztek, valósággal belebódultam az igyekezetbe: írjak én is ilyen pontosan: „szeretlek mint a fényt a termék”, nem sikerült, évekig nem sikerült, hiába kinlódtam, elsősorban nem volt mondanivalóm akkor, amikor a kicsépelet hatvan mázsa búzából csupán húsz mázsát vihettünk haza a géptől, lépten-nyomon káromkodva, a fennálló állapotok ellen acsarkodva lerészegedő férfiakat, a pergeltéztát, habart paszulyt, töklevest átkozódva főző asszonyokat láttam, elszorult a szívem: ez az a világ, amelyre József Attila vágyott? Ez az a világ, amelyben a szegények megdicsőülnek? Merem állítani: tőlünk szegényebbek nem voltak a világon. Szegét ütött a fejembe: miért nem ismerik a szegények a szegénység költőjét? Petőfinek egyes verseit (*Szeptember végén, Talpra magyar!, Egy gondolat bánt engemet*) az írástudatlanok is fújták. Már akkor rájöttem a titokra: Petőfi Sándor az egész nemzet nevében szólott. Boldoggá tett a felfedezésem, ugyanakkor el is keserített: József Attila, a magyar nyelv titánja szó nélkül hagyta

hazája gondját, a hódítók tombolását, dölyfösködését, az ország repülőgépeinek, vasútvonalainak, szerelvényeinek megsemmisítését, megpocsékolását? Hogy viselkedett volna Petőfi Sándor hasonló helyzetben? Ez foglalkoztatott már abban az időben, és íróvá érlelődve sem mondhatok mást: a költőnek, az írónak teljes egészében a népet, a nemzetét kell képviselnie!

Hadd ágaskodjanak, hegyezzék fülüket a szellemi megcsontosodottak, vicso-rogjanak, akkor is kimondom: legalább egy emberöltőre tönkretették József Attila hírnevét, azt hirdették: József Attilát az irányversei teszik nagy költővé, maradandóvá, ez rágalom, az irányversei azok, amelyek nem engedték közel kerülni hozzá a népet. Mert József Attilát nem ismeri a nép. Az emberek tudják a nevét, megtanulják az iskolában, a verseit nem ismerik. Tíz osztályt végzett ipari tanulót kérdeztem: tud József Attila-verseket? Szinte hancegve válaszolt: ő aztán egyet sem! Hova jutottunk! A József Attila életművét magyarázók, tanítók valahol hibáznak, szerintem akkor, amikor csak a költő mozgalmi életét, tevékenységét hangsúlyozzák, és igyekeznek elfeledkezni az emberről, a mindenünnen kidaszított, megcsúfolt, lenézett emberről, az esendőről, akit ha kedvünk tartja, vagy éppen olyan szelek fújnak, hatalmi céljainkra is felhasználhatunk. Igyekeznek elfeledkezni arról, hogy a jelentős alkotók életművei oszthatatlanok, mint épeszű korokban az országok, a nemzetek. Újra és újra olvasom József Attilát, szeretném egyre nagyobbak, egyre fénylőbb világirodalmi jelenségnek tudni, látni, szeretném elfelejteni, hogy nem vált nemzeti költővé, mint Vörösmarty, Petőfi, Arany, Ady, aztán próbálom felmenteni: nem volt rá ideje, módja, környezete. Igen, a környezet. Hány piszkos láb kész az alkotóba rúgni, arcába taposni, hány szőrös mancs készül megfojtani, de legalább ÚTJARÓL visszarántani, szegényfához kötözni, börtönbe vetni, kalodába zárni.

Úgy látszik, képtelen vagyok József Attiláról higgadtan, úgymond: fegyelmezetten írni. Tegyük ezt mások. Én, úgy érzem, joggal, az ő életét végigszenvedő ember jogán korholhatom vagy felmenthetem. Akik nem így gondolják, azok kiöregedtek.

Fülöp Antal Andor utolsó fényképe: Szabó T. Attila és Aurel Ciupe között, gyűjteményes kiállítás 1979. december 15-i megnyitóján (Csomafáy Ferenc felvétele)